

13 Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice*

MARTIN OUŘEDNÍČEK, PETRA ŠPAČKOVÁ, JAKUB NOVÁK**

Úvod

Nové procesy transformující prostředí současných postsocialistických měst jsou kombinací globálních, evropských a postsocialistických tendencí, které je nutno sledovat s využitím tradičních i zcela nových metod výzkumu. Metod sledování suburbanizačního procesu je celá řada. Náš výzkum je specificky zaměřen na hodnocení některých otázek suburbanizace, které lze zodpovědět pouze s využitím empirické práce. Naproti tomu více než polovina publikací, které byly v České republice v posledních dvou desetiletích vytvořeny, jsou založeny spíše na teoretických úvahách a některé z nich velkou měrou na přejímání myšlenek o dopadech suburbanizace ze Spojených států a západní Evropy (podrobněji viz druhá kapitola této knihy [Ouředníček, Špačková, 2013]). Určitým nedostatkem, který lze některým studiím vytknout, je jejich založení na agregátních datech za velké administrativní jednotky (například okresy) nebo velikostní kategorie obcí, kterým je často poněkud nepřesně přisuzován přívlastek suburbánní. Tato kapitola není zaměřena na kritiku těchto prací, ale na uvedení vlastního metodického přístupu ve výzkumu suburbanizace. Proto neuvádíme přehled jednotlivých prací a nesměřujeme ke konfrontaci s „teoretickým“ nebo „kvantitativním“ přístupem. Diskuse nejpodstatnějších výsledků výzkumu české suburbanizace je podrobně vedena v jiné části této knihy [v kapitole 3 Ouředníček, 2013].

* Příspěvek vznikl díky finanční podpoře Resortního programu výzkumu Ministerstva životního prostředí ČR SP/4i5/212/07 v rámci projektu „Suburbánní rozvoj, suburbanizace a urban sprawl v České republice: omezení negativních důsledků pro životní prostředí“.

** Doc. RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D., RNDr. Petra Špačková, Ph.D. a RNDr. Jakub Novák, Ph.D., Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Albertov 6, 128 43 Praha 2, email: slamak@natur.cuni.cz, petra.spackova@natur.cuni.cz, kubanov@natur.cuni.cz.

Při výzkumu suburbánního vývoje, ale i dalších témat s městskou problematikou považujeme z metodického hlediska za důležitou zejména kombinaci kvantitativních a kvalitativních metod sledování, kartografickou analýzu s využitím GIS, využití metod terénního výzkumu, případových studií a empirické práce na mikroúrovni sledování. V této kapitole bude pozornost věnována vymezení procesu suburbanizace, měřítku sledování a datové základně, kterou ve výzkumu suburbanizace využíváme. Specifickým dodatkem je pak vymezení oblastí v zázemí českých měst, které jsou zasaženy procesem rezidenční suburbanizace a jejich rozdělení do zón podle intenzity bytové výstavby a suburbánní migrace. Zonace by měla sloužit jako pomůcka pro dlouhodobé sledování rozsahu a dopadů suburbanizace v České republice. Přehled zahraničních zkušeností s měřením rozsahu a forem suburbanizace je uvedena v předcházející kapitole [Mareš, Novák, 2013].

Vymezení procesu suburbanizace a měřítko sledování

Jednou z nevýhod sociálních věd je nevyhraněnost teoretických konceptů a nejasná definice řady termínů při výzkumné práci [Halfacree, 2001]. Co ještě lze akceptovat v teoretické diskusi, bývá často problémem při operacionalizaci empirického nebo komparativního výzkumu. Urbanizační procesy a mezi nimi i suburbanizace patří mezi často užívané termíny s velmi odlišnou konotací nejen mezi disciplínami, ale rovněž uvnitř sociální geografie. Vymezení procesu v jednotlivých publikacích je v současnosti silně závislé na účelu výzkumu a také na měřítku sledování. Pokud je suburbanizace studována jako jeden z procesů vývoje osídlení, autorům postačuje, že města nebo metropolitní regiony vystupují jako jednotky v sídelním systému nebo body na mapě. V takovém případě je hodnocení suburbanizace jako kvantitativního procesu oprávněné [Hall, Hay, 1980; van den Berg et al., 1982; Čermák, Hampl, Müller, 2009]. Pokud ovšem chceme hodnotit příčiny, dopady, aktéry nebo nástroje pro regulaci, nelze zůstat u popisu problému s pomocí statistických analýz a spokojit se pouze s přibližným vymezením procesu. Stěžejní je snaha o přesnější oddělení suburbanizace a dalších podobných dekoncentračních procesů.¹

Suburbanizace je v podstatě urbanizační proces měřítkově vyššího řádu, při němž dochází k přeměně venkovského prostředí na městské.² Suburbanizace

¹ Sedm různých druhů migračních pohybů v suburbánní zóně je hodnoceno podrobně v publikaci [Ouředníček, 2007].

² Proces suburbanizace je definován obdobně jako proces urbanizace [Ouředníček, 2002a, 2002b]. Urbanizace může být nejobecněji vymezena jako „process of becoming urban“ [Johnston, Gregory, Smith, 1994: 665]. Podobně Musil přistupuje k urbanizaci jako k procesu přeměny společnosti od

Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice má zdroj v jádrovém městě a cíl v suburbánní zóně metropolitního regionu [Leetmaa, Tammaru, 2007; Ouředníček, 2007]. Rezidenční suburbanizace má specifické motivy, které souvisí s hledáním kvalitního bydlení v dostupnosti práce, služeb a dalších aktivit alokovaných v jádrovém městě. Typické jsou přetrvávající vazby suburbanitů na jádrové město, které odlišují tento proces od deurbanizace³ (*counterurbanisation*).

Pro zachycení rezidenční suburbanizace se jeví jako nejvhodnější nástroj analýza migračních toků [Sýkora, Čermák, 1998; Sjöberg, Tammaru, 1999; Ott, 2000]. Mnoho autorů právě z takového metodického postupu vychází [u nás např. Čermák, 1999; Mulíček, 2002; Ouředníček, 2003, 2007; Šilhánková, Kučerová, Karlíková, 2007]. Jiří Musil považuje za suburbanizaci „proces, který vedl ke snižování počtu lidí bydlících ve vnitřních částech města a jejich stěhování do nových čtvrtí rodinných domů na okrajích a později za okraje měst“ [Musil, 2002: 33]. Vladimíra Šilhánková uvádí, že „suburbanizaci můžeme chápat jako přenášení městských funkcí, aktivit (průmysl, služby, vybavení, bydlení, apod.) a obyvatelstva z jádrového města do přilehlých okrajových oblastí“ [Šilhánková, Kučerová, Karlíková, 2007: 81].

Stěhování původních obyvatel suburbánních vesnic nebo migrační příliv z venkova do suburbíí má zcela odlišné dopady na formování sociálně prostorové struktury i proměny sociálního prostředí metropolitního regionu a nemělo by být směřováno se suburbanizací. Dobře to vystihují již klasici studia města ve Spojených státech⁴ [Burgess, 1925; Colby, 1933] nebo u nás [Boháč, 1923], na které navazuje mnoho dalších teorií [van den Berg et al., 1982; Geyer, Kontuly, 1996; Ouředníček, 2000; Champion, 2001] i empiricky zaměřených studií [Fisher, 2003; Ford, 1999; Champion, 2003; Kontuly, Geyer, 2003]. Všichni tito autoři hodnotí vztahy rozvíjeného území se širším okolím, centripetální a centrifugální procesy, ekologické procesy invaze a sukcese, vztah k ostatním urbanizačním procesům a diferencovaným skupinám obyvatelstva účastnícím se těchto procesů. Výstižně popisuje ve dvacátých letech 20. století migrační toky Antonín Boháč: „Proudění obyvatelstva v Praze jest všeobecně takové, že velká část přistěhovalců se usazuje ve vnitřní Praze, vytlačuje odtud domorodé obyvatelstvo, které se stěhuje do obcí předměstských“ [Boháč, 1923: 56]. Domníváme se proto, že nedocenení vlivu dekoncentrace lidí, pracovních míst, daní nebo rozličných funkcí a jejich

venkovské k městské [Musil, 1977]. Geografickou paralelou k tomuto přístupu je nahrazení objektu sledování ze společnosti na prostředí, jehož je z geografického pohledu společnost součástí.

³ Rozdíly suburbanizačních a deurbanizačních tendencí v postsocialistickém systému osídlení popisují Ladányi a Szelényi [Ladányi, Szelényi, 1998].

⁴ Urbanizační a suburbanizační procesy zde byly popisovány s využitím ekologických procesů invaze a sukcese nebo jako ekonomické centrifugální a centripetální síly.

odlivu směrem z jádrových měst do zázemí by bylo nedostatkem jakékoliv definice suburbanizace.

Metody sledování suburbanizace

Jeden z hlavních úkolů výzkumu suburbanizace je studium rozmístění nových suburbánních lokalit na území České republiky. Při mapování suburbanizace je možné vycházet z několika zdrojů dat, z nichž některé umožňují zachytit rezidenční suburbanizaci a jiné i rozvoj nerezidenčních funkcí. Pro sledování nových rezidenčních lokalit je možné využít data Českého statistického úřadu o migraci a dokončených bytech, dobré možnosti pro mapování nové výstavby skýtá rovněž Registr sčítacích obvodů nebo v budoucnu i Registr bytů.⁵ Významným zdrojem, který umožňuje detailní informace o rozmístění, velikosti i struktuře suburbánního vývoje je populační census (u nás v letech 1991, 2001 a 2011).

Migrační statistika je k dispozici v úrovni jednotlivých obcí České republiky od roku 1971, běžně je využívána pro postihnutí urbanizačních procesů a vývoje systému osídlení v posledních dvou desetiletích [Čermák, 1996, 1997, 1999, 2005; Ouředníček, 2003; srovnej Sjöberg, Tammaru, 1999]. Ještě častější je využití v případě analýz na okresní úrovni [Hampl, Kühnl, 1993; Ouředníček, 1999, 2001; Čermák, Hampl, Müller, 2009]. V Praze je migrační statistika k dispozici až do úrovně urbanistických obvodů [Šustrová, 2008], v některých případech byly uskutečněny i územní sondy v podrobnosti jednotlivých domů [Ouředníček, Temelová, 2008]. Česká migrační statistika podává informace o velikosti proudů stěhování, struktuře podle pohlaví, věku, zdrojových a cílových míst migrace, vzdělání a důvodech stěhování (poslední dvě kategorie pouze do roku 2004). V omezené míře lze využít i údaje o státním občanství, které nabyly na významu zejména po změně metodiky sledování migrace v roce 2001. V intercensálním období představuje statistika migrace nejdůležitější zdroj informací o populačním vývoji až do podrobnosti jednotlivých (suburbánních) obcí. Využití migrační statistiky má rovněž řadu úskalí, mezi která patří množství fiktivních nebo na druhé straně statisticky nezaznamenaných stěhování [pokus o jejich odhad viz Macešková, Ouředníček, 2008; Šustrová, Šimon, 2012] a zejména velmi nedokonalá statistika zahraniční migrace a migrace cizinců uvnitř České republiky [srovnej Tammaru, Sjöberg, 1999; Ondoš, Káčerová, 2007]. Právě pro území metropolitních areálů České republiky je přítom migrace cizinců velmi podstatná a její chybná

⁵ Snahou Českého statistického úřadu je kromě registru budov shromažďovat informace o jednotlivých budovách i mimo populační census. Registr bytů však prozatím není k dispozici.

Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice evidence vede k nereálným údajům jak na úrovni České republiky [Holá, 2005], tak např. uvnitř jednotlivých částí Pražského metropolitního regionu.

Migrační data jsou využívána pro zjištění rozsahu suburbanizovaných území např. ve formě intenzit přistěhování nebo migračního salda. Zajímavé jsou rovněž podíly přistěhovaných z jádrového města na celkovém počtu přistěhovaných, které mají významnou závislost na vzdálenosti od jádrového města. Za nejčennější lze považovat data o věkové a vzdělanostní struktuře migrantů, která nám umožňují hodnotit proměnu sociálního a demografického prostředí zdrojových a jádrových oblastí migrace [Novák, Čermák, Ouředníček, 2011].

Podstatou suburbanizace je kromě přílivu nových obyvatel rovněž realizace nové bytové výstavby v území. Od roku 1997 je k dispozici databáze bytové výstavby v úrovni obcí, od roku 2007 lze využít rovněž Registr sčítacích obvodů, který podává rozsáhlé informace za jednotlivé domy na území České republiky [Vyhnánková, 2009]. Tyto datové zdroje lze využít nejen pro mapování rozsahu suburbánní výstavby, ale také pro hodnocení morfologie, koncentrace nebo disperze nové zástavby a sledování strukturálních charakteristik bytového fondu [Temelová, Ouředníček, Cuřínová, 2010; Temelová, Ouředníček, 2011]. Pro sledování morfologie nové suburbánní výstavby jsme využívali rovněž terénního mapování nové bytové výstavby „dům od domu“, jehož výsledky jsou prezentovány v několika pracích [Ouředníček, 2006, 2007; Ouředníček, Posová, 2006; Ouředníček, Čejková, 2009]. Kombinace intenzity přistěhování z jádrového města a určitého minimálního počtu vystavěných bytů následně slouží jako indikátor suburbanizovaných oblastí v České republice (viz následující části této kapitoly).

Novější práce využívají ke zmapování rozsahu komerční suburbanizace metody dálkového průzkumu Země [Kupková, 2003; Bičík, Kupková, 2006; Chuman, Romportl, 2008; Kupková, Ouředníček, 2013] s využitím databází využití země (*land use*) a krajinného pokryvu (*land cover*). V omezené míře, například pro vybrané případové lokality, lze využívat i leteckých snímků. Tyto zdroje jsou však pro plošné mapování území celého státu relativně drahé a náročné na zpracování. Pro všechny typy uvedených analýz je typická práce s velkými objemy statistických dat a nutnost zpracování ve statistických a kartografických (*GIS*) softwarech. I když je tato část výzkumu nezastupitelná, umožňuje pouze poznání prostorových vzorců a vybraných strukturálních charakteristik suburbánního vývoje.

Pro poznání příčin, chování aktérů, dopadů a hlubších souvislostí suburbanizace je bezpodmínečně nutné využít kvalitativních metod sledování, empirické terénní práce, případových studií nebo i zúčastněného pozorování, dotazníků, řízených rozhovorů. Důvody pro nezbytnost kvalitativního výzkumu jsou zejména nedokonalost statistických dat o migraci a částečně také o bytové výstavbě [viz např. Vyhnánková, 2009]. Dále je to omezená schopnost agregátních

dat postihnout některé těžko měřitelné jevy a skutečnosti [Vobecká, Kostecký, 2007], které například vypovídají o sociálním nebo politickém klimatu, názorech a měkkých faktorech vztahujících se nejen k sociálnímu prostředí, ale také například k charakteru fyzického prostředí, estetickým a architektonickým hodnotám a zejména o chování aktérů ovlivňujících suburbánní výstavbu.

Ve výzkumech suburbanizace bylo využito dotazníkové šetření starostů suburbánních obcí a okrajových městských částí [Ouředníček, 2003; Puldová, Ouředníček, 2006], řízené rozhovory s obyvateli staré i nové zástavby nebo aktéry ovlivňujícími suburbánní rozvoj [Galčanová, Vacková, 2008; Potočný, 2006; Puldová, 2006; Galčanová, 2013], sledování životního stylu nebo denních aktivit suburbánních rezidentů za pomoci časoprostorové (*time-space*) geografie [Gondová, 2004; Novák, 2004; Doležalová, Ouředníček, 2006; Novák, Sýkora, 2007] nebo analýza internetových diskusních fór [Susová, 2009]. V současné době je pozornost suburbánního výzkumu směřována i na institucionální analýzu a poznání role rozhodování jednotlivých aktérů suburbánního vývoje na lokální, regionální a národní úrovni především s využitím hloubkových strukturovaných rozhovorů a studia dokumentů [Janatka, 2010; Feřtová, Špačková, Ouředníček, 2013]. Dobrý přehled o metodách výzkumu suburbanizace podávají také jednotlivé příspěvky zařazené v předcházejících kapitolách této knihy.

Vymezení zón suburbanizace v České republice

Pro sledování rozsahu a dopadů suburbanizace v České republice jsme v rámci řešení projektu „Suburbánní rozvoj, suburbanizace a urban sprawl v České republice: omezení negativních důsledků na životní prostředí“ vytvořili metodiku sledování rezidenční suburbanizace.⁶ Metodika vychází z potřeby sledování rezidenční suburbanizace vyjádřené v Usnesení vlády České republiky ze dne 11. srpna 2010 č. 576 ke Zprávě o problematice nežádoucího rozšiřování zástavby do okolí měst, která mimo jiné ukládá předložit návrh systému jednotného sledování a vyhodnocování změn rozsahu území přeměněného zástavbou vyvolanou procesem rozpínání (živelného růstu) sídel (tzv. „urban sprawl“).

Suburbanizaci jsme pro účely metodiky chápali jako přesun obyvatelstva a jeho aktivit z jader metropolitních regionů do jejich zázemí (viz tabulka 13.1). Rezidenční suburbanizaci, jako dílčí složku suburbanizace vztahující se k obyvatelstvu, lze operacionalizovat jako migraci (změnu trvalého bydliště) obyvatelstva

⁶ Kromě metodiky sledování rezidenční suburbanizace [Ouředníček, Novák, Špačková, 2011] byla vytvořena i obdobná metodika pro sledování rozsahu komerční suburbanizace na bázi dat CORINE [Chuman, Romportl, 2011].

Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice

Tabulka 13.1: Matice zdrojových a cílových oblastí migrace a definice suburbanizace (a dalších procesů)

	Typ prostředí	Cílové místo migrace		
		Město	Suburbium	Venkov
Zdrojové místo migrace	Město	Meziměstská migrace	SUBURBANIZACE	Deurbanizace (kontraurbanizace)
	Suburbium	Reurbanizace	Tangenciální migrace (vnitrometropolitní)	Deurbanizace (kontraurbanizace)
	Venkov	Urbanizace (ev. reurbanizace)	Urbanizace (ev. reurbanizace)	Meziregionální migrace (venkovská)

Zdroj: Ouředníček [2009]

směrem z jádrových měst metropolitních regionů do jejich zázemí. Za jádrová města lze v České republice považovat města s více než 10 000 obyvateli ležící mimo zázemí jiných populačně výrazně větších měst (města s více než 10 000 obyvateli k 31. 12. 2007 jsou uvedena v příloze). Velikost suburbánní zóny je zjišťovaná proměnná, kterou jsme vymezili na základě kombinace statistických indikátorů. Komerční suburbanizaci, jako specifické formě suburbánního rozvoje, není v této metodice věnována pozornost a je řešena v samostatném metodickém postupu [Chuman, Romportl, 2011].

Vstupním předpokladem metodiky je možnost sledovat rozsah rezidenční suburbanizace dlouhodobě na území celé České republiky. Za základní statistickou jednotku pro sledování rozsahu suburbanizace v makroměřítku České republiky je vhodné zvolit z několika důvodů obce (resp. území vymezené administrativními hranicemi obcí). Ačkoliv lze data o bytové výstavbě sledovat i v podrobnějším měřítku, data o migraci se v podrobnějším pohledu zjišťují pouze v Praze. Další území České republiky je možno na základě průběžné statistiky sledovat pouze s využitím obcí jako nejmenší statistické jednotky. Obce jsou vhodné také proto, že představují nejmenší územní jednotky samosprávy. Vymezení suburbánních území měst s více než 10 tisíci obyvateli bylo provedeno variantně ve třech různých zónách intenzity rezidenční suburbanizace, které modelově odpovídají difúznímu šíření suburbánní výstavby a migrace do nového bydlení. Za účelem dosažení kompaktního území v zázemí českých měst byla vymezena čtvrtá doplňková suburbánní zóna.

Výhodou a základním předpokladem metodiky je, že všechny potřebné datové zdroje pocházejí ze statistik Českého statistického úřadu a jsou veřejně dostupné a pravidelně sledované podle relativně ustálené metodiky.

Do metodického postupu vstupují následující statistická data:

1. Počet přistěhovalých – Zdrojem jsou údaje o individuálním stěhování v jednotlivých letech, konkrétně data za přistěhovalé osoby s uvedeným

zdrojovým a cílovým místem (obcí) změny trvalého bydliště a kódem obce podle číselníku ČSÚ.

2. **Počet dokončených bytů** – Zdrojem je každoroční statistika dokončených bytů podle obcí České republiky s uvedeným kódem obce podle číselníku ČSÚ.
3. **Počet obyvatel** obce k 31. 12. sledovaného roku.

Metodika

Následující text představuje technický popis jednotlivých kroků směřujících k zabezpečení datové základny, úpravy a zpracování dat a vymezení první, druhé, třetí a čtvrté doplňkové suburbánní zóny v České republice. Jako empirický příklad slouží data z let 1995–2008, která mohou (měla by být) alternativně nahrazena novějšími údaji pro každý následující rok sledování. Metodika vychází ze základní definice suburbanizace, která nezohledňuje pouze prostorovou distanci nové výstavby vzhledem k jádrovému městu (morfologický aspekt), ale je založena rovněž na vztahu mezi jádrovým městem (zdrojovou oblastí migrace) a suburbanizovanou obcí (cílovou oblastí migrace). Tento vztah je pro metodiku zásadní.

Prvním krokem metodického postupu je definice a výběr jádrových měst, které reprezentují zdrojové oblasti migračních toků. V druhé fázi pak následuje samotná identifikace obcí, ve kterých k procesu rezidenční suburbanizace dochází. V první řadě byly vybrány obce, ve kterých probíhá proces rezidenční suburbanizace, na základě kombinace kvantitativních kritérií charakterizujících migrační toky a bytovou výstavbu (první až třetí suburbánní zóna). Proces rezidenční suburbanizace v současnosti v České republice má prostorově selektivní charakter, kde vedle samotné vzdálenosti a dostupnosti obce z jádrového města hraje významnou roli řada dalších faktorů, jako například nabídka a cena volných pozemků pro výstavbu, podmínky kladené ze strany obce (územního plánu) na novou výstavbu či kvalita přírodního prostředí. Z těchto důvodů nemá výběr suburbanizovaných obcí charakter prostorově kompaktních zón koncentricky obklopující jádrová města (viz příloha 13.3). Pro některé účely je však vhodné nebo dokonce nutné operovat s územně celistvým vymezením suburbánní zóny (koncepční a strategické dokumenty týkající se rozvoje a regulace území, popř. hodnocení dopadů nemístního charakteru – např. doprava). Z toho důvodu bylo na základě doplňujících kritérií do výběru zařazeno několik dalších obcí tak, aby vznikly územně kompaktní zóny a oblasti v zázemí jádrových měst (čtvrtá doplňková suburbánní zóna). Tyto úpravy se týkaly v převážné většině případů zázemí největších měst s nejintenzivnějšími projevy rezidenční suburbanizace.

Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice

Metodika sledování rozsahu rezidenční suburbanizace tak nabízí dvě úrovně vymezení: (a) přesnou identifikaci obcí na základě precizních kritérií, které vystihují podstatu procesu rezidenční suburbanizace a (b) vymezení územně celistvých oblastí, které jsou procesem rezidenční suburbanizace bezprostředně intenzivně zasaženy.

Výběr jádrových měst metropolitních regionů

Do výběru vstupují všechna města, jejichž populační velikost je rovna nebo přesahuje počet 10 000 trvale bydlících obyvatel podle evidence Českého statistického úřadu. Město přitom musí dosáhnout stanovené hranice k 31. 12. předchozího roku.⁷ Za jádrové město se nepovažuje obec, která svými charakteristikami splňuje podmínky pro zařazení do kategorie suburbanizované obce (v roce 2008 šlo konkrétně o města v zázemí Prahy Brandýs nad Labem-Stará Boleslav, Říčany a Čelákovice). U menších měst (s méně než 10 tisíci obyvateli) lze na základě empirických prací doložit spíše izolované případy rezidenční výstavby bez vytvoření souvislých zón suburbanizace. Rovněž dopady na životní prostředí u těchto měst jsou nižší. To platí částečně i u kategorie měst 10–20 tisícových, které jsou do monitoringu zařazeny spíše z preventivních důvodů možného rozvoje urban sprawl v blízké budoucnosti. Seznam jádrových měst je uveden v příloze 13.2.

Výběr suburbanizovaných obcí (obcí zasažených procesem rezidenční suburbanizace)

Za obce zasažené rezidenční suburbanizací považujeme takové, které mají vysokou intenzitu bytové výstavby a zároveň vysokou intenzitu přistěhování z jádrového města. Obě podmínky jsou pro zachycení podstaty procesu suburbanizace významné a nestačí naplnit pouze jednu z nich (viz definice suburbanizace výše v textu). V České republice se nachází mnoho rozvojových ploch, které vykazují relativně vysoké intenzity bytové výstavby, avšak neleží uvnitř metropolitních regionů. Jedná se například o výstavbu rekreačního bydlení na Šumavě nebo v Krkonoších, popř. i výstavbu uvnitř kompaktního území města [Temelová, Ouředníček, 2011]. Na druhé straně existují obce s vysokými migračními přírůstky obyvatelstva, které ovšem nejsou spojeny s novou výstavbou. Příkladem může být několik desítek obcí s domovy pro seniory nebo jinými podobnými institucemi, stěhování obyvatelstva do starší zástavby

⁷ Pro měření například k roku 2011 tedy musí přesáhnout danou populační hodnotu k 31. 12. 2010.

apod. Kombinace vysokých absolutních a relativních hodnot přistěhovaných z daného jádrového města a vysokých intenzit bytové výstavby můžeme proto oprávněně považovat za nejuvýstižnější indikátory suburbanizace v České republice.

Celkem byly v zázemí jader metropolitních regionů vymezeny tři suburbánní zóny podle intenzity probíhajícího procesu. Při vymezení jsme pracovali s územími obcí bez jejich vnitřního členění. I když je v některých případech možné nalézt probíhající proces suburbanizace i uvnitř administrativních hranic města (tj. suburbia se fakticky nacházejí i v okrajových částech Prahy nebo jiných větších měst), nebereme tyto případy při posuzování makroregionálních vzorců suburbanizace v potaz.

Pro zařazení obce mezi suburbanizované byla stanovena následující kritéria:

1. Populační velikost obce byla k 31. 12. předchozího roku menší než 10 000 trvale bydlících obyvatel (výjimkou jsou pražská suburbia s roční intenzitou výstavby ve sledovaném období mezi lety 1997–2008 vyšší než 2,5 bytu na 1000 obyvatel; konkrétně jde o Brandýs nad Labem-Starou Boleslav, Říčany a Čelákovice). Tyto ojedinělé případy je nutno i v budoucnosti posuzovat individuálně, nemechanicky a s expertní znalostí podstaty vazeb mezi jádrovou oblastí a suburbii v metropolitních regionech. Prakticky se zatím jedná o metropolitní region Prahy, Brna a Ostravy.
2. Poměr populačních velikostí suburbia a jádra (zdrojového místa migrace) je 1:20 nebo menší; v úvahu je brána problematika jader-souměstí (více viz níže).
3. Počet nových bytových jednotek musel ve sledovaném období 1997–2008 dosáhnout kritické úrovně alespoň 20 bytů.
4. Mezi přistěhovanými do obce musí být alespoň 30 % migrantů stěhujících se z jádrového města. V České republice však také existují suburbia se dvěma zdrojovými místy migrace a v tomto případě je minimální součet podílu přistěhovaných z obou center stanoven na 40 %. Do tohoto kroku manuální kontroly vstupují všechny obce, které splňují všechny předchozí podmínky (zejména kritérium bytové výstavby). Dvě zdrojová města mají například obce Unhošť (v zázemí Prahy a Kladna), Opatovice nad Labem (Pardubice a Hradec Králové) nebo Dolní Třebonín (České Budějovice a Český Krumlov).

Pro rozčlenění obcí do jednotlivých zón intenzity suburbanizace byla použita kritéria intenzity přistěhování a objemu bytové výstavby uvedená v tabulce 13.2.

Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice

Tabulka 13.2: Kritéria zařazení suburbanizovaných obcí do jednotlivých zón

Zóna podle intenzity suburbanizace	Minimální intenzita roční bytové výstavby v období 1997–2008	Minimální objem bytové výstavby v období 1997–2008
1. suburbánní zóna	10 bytů na 1000 obyvatel	50 bytů
2. suburbánní zóna	5 bytů na 1000 obyvatel	30 bytů
3. suburbánní zóna	–	20 bytů

Zdroj: autoři

Doplnění výběru za účelem vymezení kompaktní územně rozsáhlejší suburbánní zóny

Cílem posledního metodického kroku bylo vymezení územně celistvých oblastí, které jsou procesem rezidenční suburbanizace bezprostředně intenzivně zasazeny. Hlavním důvodem tohoto postupu je skutečnost, že proces rezidenční suburbanizace je sice prostorově selektivní, avšak řada jeho důsledků má plošný charakter a to zejména v případě, kdy k suburbanizaci dochází se zvýšenou intenzitou ve více obcích zároveň. Typickým příkladem může být suburbánní zázemí Prahy, Brna, Plzně či dalších velkých jádrových měst. Za tímto účelem byly k výběru obcí přiřazeny další obce (4. doplňková suburbánní zóna) s důrazem na dosažení územní celistvosti při současné minimalizaci počtu přidávaných obcí tak, aby těžiště vymezení zůstalo založeno na kvantitativních ukazatelích bytové výstavby a migračních toků.

Pro zařazení obcí do 4. doplňkové suburbánní zóny byla použita následující kritéria:

1. Obec bezesbytku sousedí s obcemi zařazenými do první až třetí suburbánní zóny či jádrovým městem. V případě skupiny více obcí, které tvoří takto ohraničenou enklávu, bylo přihlédnuto k hodnotám ukazatelů bytové výstavby a intenzity migrace. Vedle hodnot ukazatelů samotných obcí bylo také přihlédnuto k velikosti a regionálnímu významu jádrového města a k intenzitě rezidenční suburbanizace, která v jeho zázemí probíhá. Na základě tohoto kritéria bylo do výběru dodatečně přiřazeno celkem 78 obcí. V naprosté většině případů se jednalo o obce, které nebyly vybrány do základního výběru z důvodu nesplnění kritéria minimálního počtu postavených nových bytů.
2. V případě, že obec nesplňuje první podmínku, ale sama o sobě byla hluboce vklíněna do prostoru obcí vymezených v rámci první až třetí suburbánní zóny bylo individuálně přihlédnuto k hodnotám ukazatelů bytové výstavby, intenzity migrace a významnosti migrace z jádrového města (tj. podílu

přistěhovalých z jádrového města na jejich celkovém počtu). Vedle hodnot ukazatelů samotných obcí bylo opět přihlédnuto k velikosti a regionálnímu významu jádrového města a k intenzitě rezidenční suburbanizace, která v jeho zázemí probíhá. Zařazení obce na základě tohoto postupu bylo využité pouze ve výjimečných případech (týká se 86 obcí).

Závěr

Na základě uvedené metodiky bylo vymezeno celkem 894 obcí České republiky, jejichž rozvoj je výrazně ovlivněn procesem rezidenční suburbanizace. Obce byly dále rozčleněny do čtyř zón podle intenzity procesu tak, aby v prvních dvou zónách byl koncentrován menší podíl obcí, ve kterých se suburbanizace projevuje nejsilněji. Základní charakteristika jednotlivých zón je uvedena v tabulce 13.3, podrobnější statistické údaje jsou k dispozici v příloze 13.2. Zóny rezidenční suburbanizace byly použity v několika odborných publikacích [Ouředníček, Špačková, Feřtová, 2011; Feřtová, Temelová, 2011] a slouží dnes jako základní nástroj pro odlišení typů obcí venkovských a příměstských (suburbánních).

Ačkoliv představený způsob vymezení zón rezidenční suburbanizace má určitá metodologická omezení, domníváme se, že výsledný soubor obcí poměrně věrně odráží rozmístění a intenzitu probíhajícího procesu. Za hlavní úskalí lze považovat nabídku dostupných dat pro celé území České republiky. Údaje o bytové výstavbě a migraci (z jádrových měst metropolitních regionů do okolních obcí) poskytované Českým statistickým úřadem velmi dobře poukazují na podstatu probíhajícího procesu. Kvalitnější obraz by samozřejmě podalo vymezení založené na širší paletě zdrojových dat, která by postihovala i další projevy procesu. Zejména by bylo zajímavé podchytit vazby suburbanitů na jádrové město vyjádřené dojížděnkou do zaměstnání nebo škol, ale také za určitými typy služeb. Částečně to bude možné po zveřejnění výsledků Sčítání lidu, domů a bytů za rok 2011, v rámci něhož byla dojížděnka do škol a zaměstnání sledována. Jsme přesvědčeni, že data dobře prokážou proměnu vztahů jednotlivých sídel uvnitř metropolitního regionu a zejména vztahu jádro-zázemí. Přestože jsou výsledky Sčítání lidu, domů a bytů dobrým zdrojem informací, jejich velkou nevýhodou je dlouhý desetiletý interval, v němž je sběr dat uskutečňován. Suburbanizace je totiž stále velmi živý proces, jehož průběh je nutné sledovat kontinuálně v kratších časových úsecích a to umožňují pouze data průběžné statistiky.

320 Důležitým výstupem použité metodiky vymezení zón rezidenční suburbanizace je nejen seznam jádrových měst, základní charakteristika suburbánních

Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice obcí tříděných do jednotlivých zón, ale také specializovaná mapa s vymezením zón k roku 2008. Tyto údaje jsou uvedeny v příloze 13.1, 13.2 a 13.3 na konci kapitoly. Seznam vymezených obcí je k dispozici na stránkách výzkumného týmu (www.urrlab.cz) a specializovaném portále www.suburbanizace.cz. Výzkumný tým Urbánní a regionální laboratoř bude v následujících letech (zhruba v pětileté periodě) vymezení zón suburbanizace v České republice aktualizovat tak, aby bylo možné srovnávat dynamiku šíření suburbanizace a dopady tohoto procesu.

Tabulka 13.3: Základní charakteristika obcí v jednotlivých zónách suburbanizace

Charakteristika	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Celkem
Počet obcí v zóně	83	179	631	164	894
Počet obyvatel ve všech obcích v zóně (2007)	96 tis.	190 tis.	1028 tis.	87 tis.	1314 tis.
Podíl přistěhovalých na celkovém počtu obyvatel v obci (1995–2007)	60 %	45 %	33 %	34 %	37 %
Průměrný počet nových bytů v obci (1997–2008)	236	90	50	12	75
Průměrná roční intenzita přistěhování na 1000 obyvatel (1995–2007)	46 ‰	35 ‰	25 ‰	26 ‰	28 ‰
Průměrný počet dokončených bytů na 1000 obyvatel za rok (1997–2008)	17,0	7,1	2,6	1,9	4,3

Zdroj dat: ČSÚ, 2008a, 2008b, 2009

LITERATURA

- Bičík, Ivan, Lucie Kupková. 2006. „Vývoj využití ploch v Pražském městském regionu.“ Pp. 42–63 in Martin Ouředníček (ed.). *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Boháč, Antonín. 1923. *Hlavní město Praha. Studie o obyvatelstvu*. Praha: SÚS, Bursík a Kohout.
- Burgess, Ernest W. 1925. „The Growth of the City: an Introduction to a Research Project.“ Pp. 47–62 in Robert Ezra Park, Ernest W. Burgess, Roderick D. McKenzie (eds.). *The City*. Chicago: The Chicago University Press.
- Champion, Tony. 2001. Urbanization, Suburbanization, Counterurbanization and Reurbanization. Pp. 143–161 in Ronan Paddison (ed.). *Handbook of Urban Studies*. London: Sage.
- Champion, Tony. 2003. „Testing the differential urbanisation model in Great Britain, 1901–91.“ *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* 94 (1): 11–22.
- Chuman, Tomáš, Dušan Romportl. 2008. „Spatial pattern of suburbanization in the Czech Republic.“ Pp. 33–37 in Jaromíra Dreslerová (ed.). *Venkovská krajina, 2008*. Sborník z 6. ročníku mezinárodní mezioborové konference konané 23.–25.5.2008 v Hostětíně, Bílé Karpaty. Kostelec nad Černými lesy: CZ-IALE.
- Chuman, Tomáš, Dušan Romportl. 2011. *Metodika sledování rozsahu komerční suburbanizace v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta, katedra fyzické geografie a geoekologie.

- Colby, Charles C. 1933. „Centrifugal and Centripetal Forces in Urban Geography.“ *Annals of the Association of American Geographers* 23 (1): 1–20.
- Čermák, Zdeněk. 1996. „Transformační procesy a migrační vývoj v České republice.“ Pp. 155–178 in Martin Hampl (ed.). *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Čermák, Zdeněk. 1997. „Migrational aspects of settlement structure development in the Czech Republic in the 1990s.“ *Acta Universitatis Carolinae – Geographica* 32, Supplementum: 169–178.
- Čermák, Zdeněk. 1999. „Migrační aspekty dlouhodobého vývoje Prahy se zvláštním zřetelem k transformačnímu období devadesátých let.“ *Geografie – Sborník ČGS*, 104 (2): 122–123.
- Čermák, Zdeněk. 2005. „Migrace a suburbanizační procesy v České republice.“ *Demografie* 47 (3): 169–176.
- Čermák, Zdeněk, Martin Hampl, Jan Müller. 2009. „Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: dochází k významnému obratu?“ *Geografie – Sborník ČGS* 114 (1): 37–51.
- Doležalová, Gabriela, Martin Ouředníček. 2006. „Životní styl obyvatelstva v suburbánní zóně Prahy.“ Pp. 143–159 in Martin Ouředníček (ed.). *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecké fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Feřtová, Marie, Petra Špačková, Martin Ouředníček. 2013. „Analýza aktérů a problémových aspektů rozhodování při nakládání s územím v suburbánních obcích.“ Pp. 234–256 in Martin Ouředníček, Petra Špačková, Jakub Novák (eds.). *Sub Urbs: Krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia.
- Feřtová, Marie, Jana Temelová. 2011. „Prostorová specifika strukturální nezaměstnanosti na úrovni obcí v České republice.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 47 (4): 681–715.
- Fisher, Tania. 2003. „Differentiation of Growth Processes in the Peri-urban Region: An Australian Case Study.“ *Urban Studies* 40 (3): 551–565.
- Ford, Tania. 1999. „Understanding Population Growth in the Peri-Urban Region.“ *International Journal of Population Geography* 5 (4): 297–311.
- Galčanová, Lucie. 2013. „Svoboda, soukromí a bezpečí: Nové hraniční prostory v naracích obyvatel vybraných brněnských předměstí.“ Pp. 200–233 in Martin Ouředníček, Petra Špačková, Jakub Novák (eds.). *Sub Urbs: Krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia.
- Galčanová, Lucie, Barbora Vacková. 2008. „Rezidenční suburbanizace v postkomunistické České republice, její kořeny, tradice a současnost.“ *IVRIS Papers* 08/02. Brno: Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- Geyer, Hermanus S., Thomas Kontuly (eds.). 1996. *Differential Urbanization: Integrating Spatial Models*. London: Arnold.
- Gondová, Gabriela. 2004. *Životný štýl obyvateľov v suburbánnej zóne Prahy*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Halfacree, Keith. 2001. „Constructing the Object: Taxonomic Practices, Counterurbanisation and Positioning Marginal Rural Settlement.“ *International Journal of Population Geography* 7 (5): 395–411.

- Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice
- Hall, Peter, Dennis Hay. 1980. *Growth Centres in the European Urban System*. London: Heinemann Educational.
- HAMPL, Martin, Karel Kühnl. 1993. „Migratory Trends in Former Czechoslovakia.“ *Acta Universitatis Carolinae – Geographica* 28 (1): 53–71.
- Holá, Bohdana. 2005. „Srovnatelnost statistiky zahraniční migrace.“ *Demografie* 47 (3): 177–187.
- Janatka, Marek. 2010. „Odpovědnost v procesu suburbanizace.“ Pp. 204–207 in *Člověk, stavba a územní plánování 4*. Praha: Vydavatelství ČVUT.
- Johnston, Ron J., Derek Gregory, David M. Smith (eds.). 1994. *The Dictionary of Human Geography*. Third edition. Oxford: Blackwell.
- Kontuly, Thomas M. Hermanus S. Geyer. 2003. „Lessons Learned from Testing the Differential Urbanisation Model.“ *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* 94 (1): 124–128.
- Kupková, Lucie. 2003. „(Sub)Urbanizace Prahy-teorie zonálních modelů a realita“ Pp. 32–47 in Vít Jančák, Pavel Chromý, Miroslav Marada (eds.). *Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Kupková, Lucie, Martin Ouředníček. 2013. „Hodnocení intenzity, prostorového rozložení a dopadů suburbanizace v zázemí Prahy s využitím dat dálkového průzkumu Země.“ Pp. 119–149 in Martin Ouředníček, Petra Špačková, Jakub Novák (eds.). *Sub Urbs: Krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia.
- Ladányi, János, Iván Szélényi. 1998. „Class, ethnicity and urban restructuring in postcommunist Hungary.“ Pp. 67–86 in György Enyedi (ed.). *Social Change and Urban Restructuring in Central Europe*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Leetmaa, Kadri, Tiit Tammaru. 2007. „Suburbanization in countries in transition: destinations of suburbanizers in the Tallinn metropolitan area.“ *Geografiska Annaler* 89B (2): 127–146.
- Macešková, Marie, Martin Ouředníček. 2008. „Dopad suburbanizace na daňové příjmy obcí.“ *Obec a finance* 13 (1): 28–29.
- Mareš, Josef, Jakub Novák. 2013. „Měření rozsahu a formy suburbanizace.“ Pp. 290–309 in Martin Ouředníček, Petra Špačková, Jakub Novák (eds.). *Sub Urbs: Krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia.
- Mulíček, Ondřej. 2002. „Suburbanizace v Brně a jeho okolí.“ Pp. 171–181 in Luděk Sýkora (ed.). *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku.
- Musil, Jiří. 2002. „Co je urbanizace.“ Pp. 7–53 in Pavla Horská, Eduard Maur, Jiří Musil. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha, Litomyšl: Paseka.
- Novák, Jakub. 2004. *Časoprostorová mobilita obyvatel a strukturované prostředí metropolitní oblasti*. Diplomová práce. Praha: Přírodovědecká fakulta UK v Praze.
- Novák, Jakub, Zdeněk Čermák, Martin Ouředníček. 2011. „Migrace.“ Pp. 87–101 in Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Novák, Jakub, Luděk Sýkora. 2007. „A City in Motion: Time-Space Activity and Mobility Patterns of Suburban Inhabitants and Structuration of Spatial Organization in Prague Metropolitan Area.“ *Geografiska Annaler – Human Geography* 89B (2): 147–168.
- Ondoš, Slavomír, Marcela Káčerová. 2007. „Migration aspects of the urbanization in post-socialism: Bratislava case.“ *Forum Statisticum Slovacum* 3 (3): 176–180.
- Ott, Thomas. 2001. „From Concentration to De-concentration – Migration Patterns in the Post-socialist City.“ *Cities* 18 (6): 403–412.

- Ouředníček, Martin. 1999. „Vývoj sociální struktury obyvatelstva v zázemí Prahy.“ Pp. 149–152 in *Urbánne a krajinné štúdie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Ouředníček, Martin. 2000. „Teorie stádií vývoje měst a diferenciální urbanizace.“ *Geografie – Sborník České geografické společnosti* 105 (4): 361–369.
- Ouředníček, Martin. 2001. „Nová sociálně prostorová struktura v zázemí Prahy.“ Pp. 248–257 in Aleš Létal, Zdeněk Szczyrba, Miroslav Vysoudil (eds.). *Česká geografie v období rozvoje informačních technologií*. Olomouc: Přírodovědecká fakulta University Palackého.
- Ouředníček, Martin. 2002a. „Suburbanizace v kontextu urbanizačního procesu.“ Pp. 39–54 in Luděk Sýkora (ed.). *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku.
- Ouředníček, Martin. 2002b. *Urbanizační procesy obyvatelstva v Pražském městském regionu*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Ouředníček, Martin. 2003. „Suburbanizace Prahy.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 39 (2): 235–253.
- Ouředníček, Martin. 2006. „New spatial patterns of suburban housing in Prague urban region.“ *Acta Geographica Universitatis Comenianae* 48: 293–302.
- Ouředníček, Martin. 2007. „Differential Suburban Development in the Prague Urban Region.“ *Geografiska Annaler: Human Geography* 89B (2): 111–125.
- Ouředníček, Martin. 2009. *Současné tendence vývoje pražského metropolitního regionu*. Habilitační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Ouředníček, Martin. 2013. *Výzkum suburbanizace v České republice: současné tendence vývoje a možné aplikace*. Pp. 61–80 in Martin Ouředníček, Petra Špačková, Jakub Novák (eds.). *Sub Urbs: Krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia.
- Ouředníček, Martin, Eva Čejková. 2009. „Rezidenční suburbanizace v zázemí Českých Budějovic.“ Pp. 47–58 in Jan Kubeš (ed.). *Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace II*. Banská Bystrica: Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela.
- Ouředníček, Martin, Jakub Novák, Petra Špačková. 2011. *Metodika sledování rozsahu rezidenční suburbanizace v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Ouředníček, Martin, Darina Posová. 2006. „Suburbánní bydlení v Pražském městském regionu: etapy vývoje a prostorové rozmístění.“ Pp. 96–113 in Martin Ouředníček (ed.). *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Ouředníček, Martin, Petra Špačková. 2013. „Teoretické přístupy a současná témata výzkumu suburbanizace.“ Pp. 13–36 in Martin Ouředníček, Petra Špačková, Jakub Novák (eds.). *Sub Urbs: Krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia.
- Ouředníček, Martin, Petra Špačková, Marie Feřtřová. 2011. „Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 47 (4): 777–803.
- Ouředníček, Martin, Jana Temelová. 2008. *Socioekonomická analýza území městské části Praha 1*. Výzkumná zpráva. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

Metodické problémy výzkumu a vymezení zón rezidenční suburbanizace v České republice

- Potočný, Tomáš. 2006. „Lidé na okraji. Případová studie satelitního městečka.“ *IVRIS Working Papers 06/01*. Brno: Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- Puldová, Petra. 2006. *Vliv suburbanizace na změnu sociálního prostředí v zázemí Prahy*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Puldová, Petra, Martin Ouředníček. 2006. „Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace.“ Pp. 128–142 in Martin Ouředníček (ed.). *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Sjöberg, Örjan, Tiit Tammaru. 1999. „Transitional Statistics: Internal Migration and Urban Growth in Post-Soviet Estonia.“ *Europe-Asia Studies* 51 (5): 821–842.
- Susová, Kateřina. 2009. *Vliv internetu na komunitní život v suburbii*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Šykora, Luděk, Zdeněk Čermák. 1998. „City Growth and Migration Patterns in the Context of Communist and Transitory Periods in Prague's Urban Development.“ *Espace, Populations, Sociétés* 16 (3): 405–416.
- Šilhánková, Vladimíra, Zita Kučerová, Táňa Karlíková. 2007. *Suburbanizace – hrozba fungování malých měst*. Hradec Králové: Civitas per Populi.
- Šustrová, Klára. 2008. *Vnitropražská migrace v Praze v letech 1992–2006*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Šustrová, Klára, Martin Šimon. 2012. „Opuštění městského způsobu života? Analýza vybraných aspektů migrace na venkov.“ Pp. 99–121 in Jana Temelová, Lucie Pospíšilová, Martin Ouředníček (eds.). *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Praha: Aleš Čeněk.
- Tammaru, Tiit, Örjan Sjöberg. 1999. „On the Move: Explaining Migration Patterns in Estonia During the Transition Period.“ *International Journal of Population Geography* 5 (4): 241–260.
- Temelová, Jana, Martin Ouředníček. 2011. „Bytová výstavba.“ Pp. 103–110 in Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: Karolinum.
- Temelová, Jana, Martin Ouředníček, Petra Cuřínová. 2010. „Dokončené byty v letech 1997–2006 (1:1 mil).“ P. 168 in Tatiana Hrnčiarová, Peter Mackovčín, Ivan Zvara et al. *Atlas krajiny České republiky*. Praha-Průhonice: Ministerstvo životního prostředí ČR a Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.
- Van den Berg, Leo, Roy Drewett, Leo H. Klaassen, Angelo Rossi, Cornelis H. T. Vijverberg. 1982. *A Study of Growth and Decline. Urban Europe*. Oxford: Pergamon Press.
- Vobecká, Jana, Tomáš Kostecký (eds.). 2007. *Politické důsledky suburbanizace. Analýza případových studií proměn politického chování a občanské participace ve vybraných subúrbánních lokalitách Prahy a Brna*. Sociologické studie/Sociological Studies 07:8 Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Vyhnánková, Markéta. 2009. *Nové rezidenční lokality v Praze a jejich veřejné prostory*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

DALŠÍ ZDROJE:

ČSÚ. 2008a. *Databáze migrace v letech 1995–2007, individuální anonymizovaná data o změnách trvalého bydliště na úrovni obcí*. Praha: Český statistický úřad.

ČSÚ. 2008b. *Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2008*. Praha: Český statistický úřad.

ČSÚ. 2009. *Statistika dokončených bytů 1997–2008*. Praha: Český statistický úřad, odbor statistiky stavebnictví.

Příloha 13.1: Seznam jádrových měst metropolitních regionů s více než 10 000 obyvateli

Název města (NAZ_OBEC_P)	Kód kraje (CZNU3)	Název kraje (NAZ_CNUTS3)	Počet obyvatel (2007) (PO2007)
Praha	CZ010	Hlavní město Praha	1188126
Brno	CZ062	Jihomoravský kraj	366680
Ostrava	CZ080	Moravskoslezský kraj	309098
Plzeň	CZ032	Plzeňský kraj	163392
Olomouc	CZ071	Olomoucký kraj	100168
Liberec	CZ051	Liberecký kraj	98781
České Budějovice	CZ031	Jihočeský kraj	94747
Ústí nad Labem	CZ042	Ústecký kraj	94565
Hradec Králové	CZ052	Královéhradecký kraj	94255
Pardubice	CZ053	Pardubický kraj	88559
Havířov	CZ080	Moravskoslezský kraj	84219
Zlín	CZ072	Zlínský kraj	78122
Kladno	CZ020	Středočeský kraj	69276
Most	CZ042	Ústecký kraj	67691
Karviná	CZ080	Moravskoslezský kraj	63045
Frýdek-Místek	CZ080	Moravskoslezský kraj	59416
Opava	CZ080	Moravskoslezský kraj	59156
Děčín	CZ042	Ústecký kraj	52165
Teplice	CZ042	Ústecký kraj	51046
Jihlava	CZ061	Vysočina	50916
Karlovy Vary	CZ041	Karlovarský kraj	50691
Chomutov	CZ042	Ústecký kraj	49817
Přerov	CZ071	Olomoucký kraj	46912
Prostějov	CZ071	Olomoucký kraj	45858
Jablonec nad Nisou	CZ051	Liberecký kraj	44822
Mladá Boleslav	CZ020	Středočeský kraj	43923
Třebíč	CZ061	Vysočina	38596
Česká Lípa	CZ051	Liberecký kraj	38181
Třinec	CZ080	Moravskoslezský kraj	37746
Tábor	CZ031	Jihočeský kraj	35859
Znojmo	CZ062	Jihomoravský kraj	34902
Příbram	CZ020	Středočeský kraj	34660
Cheb	CZ041	Karlovarský kraj	34036
Orlová	CZ080	Moravskoslezský kraj	33161
Trutnov	CZ052	Královéhradecký kraj	31109
Kolín	CZ020	Středočeský kraj	30158
Písek	CZ031	Jihočeský kraj	29909
Kroměříž	CZ072	Zlínský kraj	29038
Vsetín	CZ072	Zlínský kraj	28075
Šumperk	CZ071	Olomoucký kraj	28069
Valašské Meziříčí	CZ072	Zlínský kraj	27332
Litvínov	CZ042	Ústecký kraj	27079
Nový Jičín	CZ080	Moravskoslezský kraj	26180
Hodonín	CZ062	Jihomoravský kraj	26110
Uherské Hradiště	CZ072	Zlínský kraj	26007
Český Těšín	CZ080	Moravskoslezský kraj	25780

Název města (NAZ_OBEC_P)	Kód kraje (CZNU3)	Název kraje (NAZ_CNUTS3)	Počet obyvatel (2007) (PO2007)
Krnov	CZ080	Moravskoslezský kraj	25141
Sokolov	CZ041	Karlovarský kraj	24456
Břeclav	CZ062	Jihomoravský kraj	24407
Havlíčkův Brod	CZ061	Vysočina	24265
Ždár nad Sázavou	CZ061	Vysočina	23688
Chrudim	CZ053	Pardubický kraj	23362
Strakonice	CZ031	Jihočeský kraj	23325
Kopřivnice	CZ080	Moravskoslezský kraj	23286
Litoměřice	CZ042	Ústecký kraj	23091
Bohumín	CZ080	Moravskoslezský kraj	22974
Klatovy	CZ032	Plzeňský kraj	22890
Jindřichův Hradec	CZ031	Jihočeský kraj	22464
Vyškov	CZ062	Jihomoravský kraj	21957
Kutná Hora	CZ020	Středočeský kraj	21373
Jirkov	CZ042	Ústecký kraj	21006
Náchod	CZ052	Královéhradecký kraj	20961
Blansko	CZ062	Jihomoravský kraj	20824
Hranice	CZ071	Olomoucký kraj	19482
Žatec	CZ042	Ústecký kraj	19405
Mělník	CZ020	Středočeský kraj	19003
Louny	CZ042	Ústecký kraj	18844
Otrokovice	CZ072	Zlínský kraj	18544
Beroun	CZ020	Středočeský kraj	17997
Kadaň	CZ042	Ústecký kraj	17676
Bruntál	CZ080	Moravskoslezský kraj	17528
Uherský Brod	CZ072	Zlínský kraj	17306
Svitavy	CZ053	Pardubický kraj	17226
Ostrov	CZ041	Karlovarský kraj	17066
Rožnov pod Radhoštěm	CZ072	Zlínský kraj	17024
Kralupy nad Vltavou	CZ020	Středočeský kraj	16749
Pelhřimov	CZ061	Vysočina	16471
Česká Třebová	CZ053	Pardubický kraj	16426
Jičín	CZ052	Královéhradecký kraj	16308
Benešov	CZ020	Středočeský kraj	16247
Neratovice	CZ020	Středočeský kraj	16231
Dvůr Králové nad Labem	CZ052	Královéhradecký kraj	16160
Rakovník	CZ020	Středočeský kraj	16159
Varnsdorf	CZ042	Ústecký kraj	15754
Bílina	CZ042	Ústecký kraj	15709
Kláštorec nad Ohří	CZ042	Ústecký kraj	15546
Slaný	CZ020	Středočeský kraj	14891
Ústí nad Orlicí	CZ053	Pardubický kraj	14864
Turnov	CZ051	Liberecký kraj	14517
Nymburk	CZ020	Středočeský kraj	14363
Chodov	CZ041	Karlovarský kraj	14344
Zábřeh	CZ071	Olomoucký kraj	14252
Hlučín	CZ080	Moravskoslezský kraj	14225
Krupka	CZ042	Ústecký kraj	13938
Šternberk	CZ071	Olomoucký kraj	13878
Mariánské Lázně	CZ041	Karlovarský kraj	13872

Příloha

Název města (NAZ_OBEC_P)	Kód kraje (CZNU3)	Název kraje (NAZ_CNUTS3)	Počet obyvatel (2007) (PO2007)
Český Krumlov	CZ031	Jihočeský kraj	13861
Rokycany	CZ032	Plzeňský kraj	13773
Poděbrady	CZ020	Středočeský kraj	13255
Vrchlabí	CZ052	Královéhradecký kraj	13044
Aš	CZ041	Karlovarský kraj	12957
Roudnice nad Labem	CZ042	Ústecký kraj	12757
Jaroměř	CZ052	Královéhradecký kraj	12703
Tachov	CZ032	Plzeňský kraj	12508
Vysoké Mýto	CZ053	Pardubický kraj	12480
Jeseník	CZ071	Olomoucký kraj	12293
Holešov	CZ072	Zlínský kraj	12271
Nový Bor	CZ051	Liberecký kraj	12188
Uničov	CZ071	Olomoucký kraj	12140
Vlašim	CZ020	Středočeský kraj	12033
Kyjov	CZ062	Jihomoravský kraj	11924
Veselí nad Moravou	CZ062	Jihomoravský kraj	11884
Velké Meziříčí	CZ061	Vysočina	11792
Prachatice	CZ031	Jihočeský kraj	11716
Rychnov nad Kněžnou	CZ052	Královéhradecký kraj	11682
Sušice	CZ032	Plzeňský kraj	11548
Moravská Třebová	CZ053	Pardubický kraj	11201
Rumburk	CZ042	Ústecký kraj	11200
Frenštát pod Radhoštěm	CZ080	Moravskoslezský kraj	11173
Humpolec	CZ061	Vysočina	10989
Boskovice	CZ062	Jihomoravský kraj	10930
Domažlice	CZ032	Plzeňský kraj	10840
Nové Město na Moravě	CZ061	Vysočina	10557
Hlinsko	CZ053	Pardubický kraj	10253
Studénka	CZ080	Moravskoslezský kraj	10233
Čáslav	CZ020	Středočeský kraj	10074
Litomyšl	CZ053	Pardubický kraj	10052
Nové Město nad Metují	CZ052	Královéhradecký kraj	10049
Litovel	CZ071	Olomoucký kraj	10043

Zdroj: autoři

Příloha 13.2: Základní charakteristika obcí ve vymezených suburbánních zónách

Počet obcí												
Velikostní kategorie obce	Celkový počet obcí						Podíl obcí v rámci zóny v %					
	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Zóny 1-3	Všechny zóny	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Zóny 1-3	Všechny zóny
Do 500 obyvatel	21	49	79	112	149	261	25	27	13	68	17	25
501–1000 obyvatel	33	73	189	38	295	333	40	41	30	23	33	32
1001–2000 obyvatel	19	31	211	11	261	272	23	17	33	7	29	26
2001–5000 obyvatel	8	22	126	2	156	158	10	12	20	1	17	15
Více než 5000 obyvatel	2	4	26	1	32	33	2	2	4	1	4	3
Všechny obce	83	179	631	164	893	1 057	100	100	100	100	100	100

Celkový počet obyvatel v obcích (2007)												
Velikostní kategorie obce	Celkový počet obyvatel						Podíl obyvatel v rámci zóny v %					
	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Zóny 1-3	Všechny zóny	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Zóny 1-3	Všechny zóny
Do 500 obyvatel	7 603	16 834	26 246	28 807	50 683	79 490	8	9	3	33	4	6
501–1000 obyvatel	22 795	47 263	143 757	26 592	213 815	240 407	24	25	14	30	16	17
1001–2000 obyvatel	28 212	41 286	301 100	15 151	370 598	385 749	30	22	29	17	28	28
2001–5000 obyvatel	24 142	58 569	374 997	9 393	457 708	467 101	25	31	36	11	35	33
Více než 5000 obyvatel	12 848	25 688	182 343	7 280	220 879	228 159	13	14	18	8	17	16
Všechny obce	95 600	189 640	1 028 443	87 223	1 313 683	1 400 906	100	100	100	100	100	100

Celkový počet přistěhovalých do obcí (1995–2007)												
Velikostní kategorie obce	Celkový počet přistěhovalých						Podíl počtu přistěhovalých v rámci zóny v %					
	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Zóny 1–3	Všechny zóny	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Zóny 1–3	Všechny zóny
Do 500 obyvatel	5 467	8 239	11 290	11 032	24 996	36 028	10	10	3	37	5	7
501–1000 obyvatel	14 050	21 647	52 931	8 738	88 628	97 366	25	25	16	30	18	19
1001–2000 obyvatel	17 380	19 236	100 673	4 646	137 289	141 935	30	23	30	16	29	28
2001–5000 obyvatel	14 135	26 161	117 033	3 008	157 329	160 337	25	31	35	10	33	31
Více než 5000 obyvatel	6 126	10 113	56 163	2 121	72 402	74 523	11	12	17	7	15	15
Všechny obce	57 158	85 396	338 090	29 545	480 644	510 189	100	100	100	100	100	100

Celkový počet dokončených bytů v obcích (1997–2008)												
Velikostní kategorie obce	Celkový počet bytů						Podíl počtu bytů v rámci zóny v %					
	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Zóny 1–3	Všechny zóny	Zóna 1	Zóna 2	Zóna 3	Zóna 4	Zóny 1–3	Všechny zóny
Do 500 obyvatel	1 770	1 759	1 879	1 085	5 408	6 493	9	11	6	55	8	9
501–1000 obyvatel	4 782	3 748	5 718	548	14 248	14 796	24	23	18	28	21	21
1001–2000 obyvatel	5 837	3 342	8 659	139	17 838	17 977	30	21	27	7	26	26
2001–5000 obyvatel	4 688	4 917	10 072	58	19 677	19 735	24	31	32	3	29	28
Více než 5000 obyvatel	2 473	2 354	5 391	158	10 218	10 376	13	15	17	8	15	15
Všechny obce	19 550	16 120	31 719	1 988	67 389	69 377	100	100	100	100	100	100

Zdroj dat: ČSÚ, 2008a, 2008b, 2009.

Příloha 13.3: Mapa vymezených rezidenčních suburbií v České republice

